

ΑΡΘΡΟ
ΠΑΠΑΠΑΝΤΕΛΗΣ ΝΙΚΗΤΑΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Φ.Α.

“ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ »

Με βάση τις κύριες λειτουργίες που επιτελεί το σύγχρονο σχολείο (τεχνική, ιδεολογική, επιλεκτική, κουστωδιακή) παρέχεται στους μαθητές καθορισμένη διδακτική ύλη, με τυπικούς και ποιοτικούς μηχανισμούς αποτιμάται ο βαθμός που την έχουν εμπεδώσει και προωθείται η παγίωση συνθηκών που διασφαλίζουν την αδιατάρακτη ανάπτυξη της διδακτικής πράξης. Τέλος, η κανονιστική λειτουργία του σχολείου επιβάλλει στους μαθητές να προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με τις σχολικές απαιτήσεις.

Ωστόσο, δε θα πρέπει να παραγνωρίζουμε ότι στο γυμνάσιο σε σύγκριση με το δημοτικό ακολουθούνται πιο εντατικοί ρυθμοί μάθησης και η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών «...αποτελεί σημαντικό στοιχείο στη μαθητική ζωή». Το πέρασμα στη νέα σχολική βαθμίδα μαζί με την απαρχή ενός νέου βιολογικού σταδίου, της προεφηβικής ηλικίας, επηρεάζεται και από τις συνθήκες του νέου σχολικού περιβάλλοντος. Ο μαθητής αλλάζει σχολικό συγκρότημα και γνωρίζει καινούργιους

εκπαιδευτικούς και συμμαθητές. Έχει λιγότερες ευκαιρίες επαφής με τον καθηγητή.

Ακόμη, στη βαθμίδα του γυμνασίου μαθητές και γονείς επενδύουν φιλοδοξίες και προσανατολίζονται στην ανίχνευση επαγγελματικών επιλογών. Το αποτέλεσμα της φοίτησης καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και την επιλογή της σχολικής μονάδας που θα ακολουθήσει ο μαθητής μετά την αποφοίτησή του από το γυμνάσιο, δηλαδή Γενικού Ενιαίου Λυκείου ή Τεχνολογικού Επαγγελματικού Εκπαιδευτηρίου.

Ωστόσο, αν εστιάσουμε στα χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, θα διαπιστώσουμε ότι τα τρωτά και οι δυσλειτουργίες που χαρακτηρίζουν ιδιαίτερα το σχολείο της μέσης εκπαίδευσης (γυμνάσιο και λύκειο) είναι πολλά. Ο θεσμός του σχολείου στην Ελλάδα είναι γραφειοκρατικά οργανωμένος και με καθετοποιημένη δομή λειτουργίας, που καθορίζει δυναστικά το πλαίσιο καθηκόντων, συμπεριφορών και ρόλων για όλους τους εμπλεκόμενους (εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές). Χαρακτηρίζεται ως «σχολείο επιδόσεων» με αυστηρά γνωστικό προσανατολισμό, με αποτέλεσμα να κυριαρχεί ο ανελέητος καταιγισμός μηχανιστικής και στείρας γνώσης. Πανσπερμία γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονται για επτά ώρες την ημέρα με ξεπερασμένες διδακτικές μεθόδους, με μόνο εργαλείο τον καθηλωτικό βερμπαλισμό του εκπαιδευτικού και χωρίς ενεργό συμμετοχή του μαθητή.

Ένα άλλο ιδιότυπο στοιχείο που συρρικνώνει το ενδιαφέρον των μαθητών για τα διδασκόμενα μαθήματα και περιορίζει τη συμμετοχή τους σε ορισμένες δράσεις είναι το γεγονός ότι το λύκειο αποτελεί προθάλαμο για τα πανεπιστήμια. Ήδη από τις πρώτη τάξη του λυκείου οι μαθητές επιλέγουν ποια μαθήματα να παρακολουθήσουν και

μονοδιάστατα δίνουν έμφαση σε αυτά που θα εξεταστούν στις πανελλαδικές εξετάσεις παραμελώντας κάθε άλλη εκπαιδευτική επιλογή. Και στην περίπτωση, όμως, αυτή η εμπέδωση της γνώσης στηρίζεται στη στείρα απομνημόνευση χωρίς να αναπτύσσεται η κριτική σκέψη, να τονώνεται η φαντασία και να κεντρίζεται το ενδιαφέρον.

Επίσης, στη σύγχρονη εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα έχει παγιωθεί η αντίληψη ότι πρέπει να θωρακιστεί ο μαθητής με δεξιότητες πέρα από το ωρολόγιο πρόγραμμα (χορός, ξένες γλώσσες, υπολογιστές, μουσική κ.ά.), για να έχει περισσότερες ευκαιρίες αποκατάστασης. Επιφορτίζεται, λοιπόν, με την υποχρέωση αμέσως μετά το σχολείο να προετοιμάζει τα μαθήματα με καταιγιστικούς ρυθμούς, να φεύγει για το φροντιστήριο και να συμμετέχει ολόκληρη η οικογένεια σε εξουθενωτικό αγώνα, προκειμένου να υποστηρίξει το μαθητή στον αγώνα της γνώσης.

Πολλοί μαθητές συμμετέχουν ως αθλητές σε σωματεία και συλλόγους, καθώς ασχολούνται με τον αθλητισμό σε επίπεδο πρωταθλητισμού και πετυχαίνουν αξιοσημείωτες διακρίσεις. Στην περίπτωση αυτή, όπως είναι κατανοητό, οι μαθητές-αθλητές επιφορτίζονται με μεγαλύτερες υποχρεώσεις και καθήκοντα. Από την άλλη στις πολυδιάστατες δραστηριότητες που αναπτύσσουν αλληλεπιδρούν με άτομα (γυμναστής του σχολείου, γονείς, προπονητές), τα οποία στο πλαίσιο είτε του θεσμικού και επαγγελματικού ρόλου που επιτελούν είτε με συγγενική και συναισθηματική ιδιότητα συνεργάζονται μαζί τους.

Οι υποχρεώσεις (μαθητικές και αθλητικές) των μαθητών-αθλητών σε σύγκριση με τους άλλους μαθητές είναι υπέρμετρες. Οργανώνουν τον ημερήσιο χρόνο τους με γνώμονα τις συμπληγάδες των

υπερβολικών απαιτήσεων από το σχολείο και τον αθλητισμό. Η προσπάθειά τους δηλαδή επικεντρώνεται στην αποτελεσματική και εποικοδομητική αξιοποίηση των υποχρεώσεων, των δυνατοτήτων και των ευκαιριών. Από τη μια, λοιπόν, προσανατολίζονται στην ανάγκη να αποκομίσουν γνώσεις, να ανταποκριθούν με συνέπεια στα χαρακτηριστικά του μαθητικού ρόλου που επιτάσσει την ανελλιπή φοίτηση και τη συμμετοχή στο μάθημα, τις ακαδημαϊκές επιδόσεις και τις διακρίσεις. Από την άλλη, όμως, αποδέχονται την καθημερινή εξοντωτική διευθέτηση του χρόνου που απαιτεί να παρακολουθούν φροντιστήριο, ξένες γλώσσες, να γυμνάζονται με εξοντωτικούς ρυθμούς, να προετοιμάζονται για το σχολείο, να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της σχολικής ζωής (εκδηλώσεις, αθλητικές ομάδες, συνδικαλισμός) και να επιδεικνύουν αμοιβαία κοινωνική συνεργασία με τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας.

Βέβαια, όπως είναι αναμενόμενο, θα αναρωτηθούμε «πού αποσκοπεί η προσπάθεια, στην οποία υποδύεται ο μαθητής-αθλητής;». Όπως κάθε δράση, που αναλαμβάνει ο άνθρωπος, χαρακτηρίζεται από τελεολογικό χαρακτήρα και κατατείνει σε μια προοπτική μελλοντική, με τον ίδιο τρόπο οι έντονες προσπάθειες που καταβάλλει ο μαθητής-αθλητής αποβλέπουν στην επιτυχία στις πανελλαδικές εξετάσεις. Δηλαδή, εκτός από τη δικαίωση των προσπαθειών που κατέβαλλαν οι ομάδες επιρροής (γονείς, γυμναστές και προπονητές) και την καταξίωση του μαθητή και της οικογένειας, μια εξαιρετική αθλητική επίδοση θα σημάνει τη μοριοδότηση και κατά συνέπεια θα βοηθήσει στην εισαγωγή σε πανεπιστημιακή σχολή υψηλής ζήτησης, αλλά θα οδηγήσει και σε επαγγελματική αποκατάσταση σε επαγγέλματα υψηλού

κοινωνικού γοήτρου (γιατροί, δικηγόροι, στρατιωτικές και αστυνομικές σχολές αξιωματικών).

Συνήθως, στα πρώτα στάδια της αθλητικής ενασχόλησης και όταν ο μαθητής-αθλητής φοιτά στο γυμνάσιο διακατέχεται από εύλογο ενθουσιασμό, που υποδαυλίζει κάθε προσπάθεια και δημιουργεί συνθήκες έντονων αξιώσεων που το παιδί υιοθετεί με χαρά. Μάλιστα, στη γενικότερη διάθεση της παρώθησης συμμετέχουν και οι γονείς που υποστηρίζουν το μαθητή και διαμορφώνουν συνθήκες διαρκούς προσπάθειας. Ωστόσο, η συνέχεια, συνήθως, δεν έχει την αναμενόμενη επιτυχία. Οι συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις, η δυσκολία των μαθημάτων, οι παράπλευρες εκπαιδευτικές απαιτήσεις (φροντιστήρια και ξένες γλώσσες, Η/Υ), σταδιακά υποσκάπτουν τον ενθουσιασμό, μειώνουν την προσπάθεια και οδηγούν στην παραίτηση. Άλλωστε, διάχυτη είναι η αντίληψη στην ελληνική κοινωνία ότι ο πρωταθλητισμός και το σχολείο είναι δύο παράμετροι που δύσκολα μπορεί να διευθετηθούν. Μάλιστα, προτείνεται να περιορίζεται ο μαθητής σε επίπεδο ερασιτεχνικής ενασχόλησης με τον αθλητισμό, ενώ έμφαση και βαρύτητα πρέπει να δίνεται στο σχολείο, αφού η σημασία του είναι γνωσιοκεντρική και η επιτυχία στις πανελλαδικές εξετάσεις, συνήθως, παραμένει ο πρώτιστος στόχος.

Φυσικά, όπως συμβαίνει σε περιπτώσεις μονοδιάστατης υπερβολής, από τον οξύ ανταγωνισμό, τις υπερβολικές υποχρεώσεις και απαιτήσεις (μαθητικές και αθλητικές) αλλά και από την ανάγκη να διευθετηθεί δυναμικά το πλέγμα των πολύπτυχων αναγκών, ελλοχεύουν πολλαπλοί κίνδυνοι, που ίσως να προκαλέσουν δυσμενείς συνέπειες για τους μαθητές. Απότοκος, συνήθως, είναι η έντονη κόπωση, γιατί ο μαθητής-αθλητής δε διαθέτει επαρκή χρόνο, για να

αναλάβει δυνάμεις και να ανατροφοδοτηθεί. Υπάρχει το ενδεχόμενο να αισθάνεται κουρασμένος. Ο χρόνος ξεκούρασης και ύπνου περιορίζεται, με αποτέλεσμα την επόμενη ημέρα στο σχολείο να δυσκολεύεται να ανταποκριθεί τόσο στα ακαδημαϊκά όσο και στα αθλητικά καθήκοντα. Με τη σειρά της η έντονη κόπωση, η συνεχής προσπάθεια και οι αναμενόμενες αποτυχίες πιθανώς να υποδαυλίσουν την απογοήτευση, την πίκρα, να προκαλέσουν την επιθετικότητα και τελικά να οδηγήσουν στην παραίτηση και στην καθολική αποτυχία.

Ο τρόπος, με τον οποίο ο μαθητής-αθλητής θα ενστερνιστεί τα χαρακτηριστικά των ιδιαιτεροτήτων του ρόλου του, θα οργανώσει τις δράσεις, θα καλλιεργήσει κίνητρα επίτευξης και τέλος θα προσανατολιστεί στην επίτευξη των στόχων του, συνδέεται άρρηκτα και με τα ιδιοσυστασιακά χαρακτηριστικά όσων συνεργάζονται μαζί του και συνδράμουν στο έργο του. Ανάμεσά τους εδραιώνεται ένα δίκτυο πολύπτυχων προσδοκιών, μεταβιβαστικών αλλά και αντι-μεταβιβαστικών σχέσεων, οι οποίες διέπονται από τα ατομικά χαρακτηριστικά (ηλικία, φύλο, μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική ιδιότητα). Επομένως, οι σχέσεις που αναπτύσσουν οι μαθητές με τους γυμναστές, τους προπονητές αλλά και τους γονείς τους, η συνεργασία μαζί τους και η ικανοποίηση, την οποία αντλούν από τον καθημερινό συγχρωτισμό, αντανακλούν στο αποτέλεσμα της προσπάθειας στην οποία αποσκοπεί η ομάδα, τη διάκριση και την επίτευξη των στόχων (ακαδημαϊκών και αθλητικών).

Εκτός, όμως, από την έλλειψη χρόνου, ένας άλλος παράγοντας, που ίσως να απειλεί την απαρέγκλιτη προσήλωση του μαθητή-αθλητή στους στόχους του, είναι και ο κίνδυνος που απορρέει από μια πιθανή αποτυχία. Υπάρχει δηλαδή το ενδεχόμενο, αν τα πρόσωπα υποστήριξης

(γονείς, προπονητές και γυμναστές) τον επιφορτίζουν με υπερβολικές απαιτήσεις και δεν επιτρέπουν τη σταδιακή και περιοδική αποφόρτιση του μαθητή-αθλητή, να τον οδηγήσουν σε απομόνωση και στην εγκατάλειψη της προσπάθειας που έχει επωμισθεί.

Ακόμη, οι επιτακτικές υποχρεώσεις του πρωταθλητισμού, οι απαιτήσεις των προπονητών, το εξαντλητικό ωράριο των προπονήσεων, αλλά και το διάβασμα και η προετοιμασία της επόμενης ημέρας για το σχολείο σε συνδυασμό με τις άλλες εκπαιδευτικές υποχρεώσεις (φροντιστήριο, ξένες γλώσσες) να εξουθενώνουν το μαθητή-αθλητή. Σημεία της συμπεριφοράς που, ίσως, να υποδηλώνουν την εξουθένωση και την κούραση του μαθητή και αποτελούν ευδιάκριτα στοιχεία ψυχοσυναισθηματικής και σωματικής κάμψης είναι η αδιαφορία, η συνεχής κατάπτωση της διάθεσης, η ευερεθιστότητα, η συγκρουσιακή διάθεση, οι αυτό-μομφές και η απομόνωση.

Ένα άλλο στοιχείο που μπορεί να προκύψει από τις πολλές και κοπιώδεις προσπάθειες του μαθητή-αθλητή είναι και η συρρίκνωση των διαπροσωπικών σχέσεων, η τήρηση του υποχρεωτικού διαιτολογίου και ωραρίου. Συνήθως, ο μαθητής-αθλητής δυσκολεύεται να ακολουθήσει τους συνομηλίκους σε εφηβικές δραστηριότητες, όπως εκδρομές, γιορτές, να διασκεδάσει ξενυχτώντας, να φάει πρόχειρο φαγητό, αφού την επόμενη ημέρα τον περιμένει ένα αυστηρά οργανωμένο πρόγραμμα προπονήσεων και μελέτης, που με ορθολογισμό και αυστηρότητα υποχρεώνεται να ακολουθήσει τηρώντας με συνέπεια το χρονοδιάγραμμα.

Υπάρχει, λοιπόν, το ενδεχόμενο ο μαθητής-αθλητής να μην ενστερνιστεί την αναγκαιότητα των επιλογών που δρομολογούν γι' αυτόν και να μη συμμετέχει ισότιμα στη διαμόρφωση των επιλογών.

Τότε, καθώς δεν κινητοποιείται από το όραμα της επιτυχίας, δε θα μάθει να αυτορρυθμίζεται, ενδέχεται να παραιτηθεί ή το ενδιαφέρον του να μειωθεί και τέλος οι προσπάθειές του να μη καρποφορήσουν.

Φυσικά, όπως σε κάθε περίπτωση, οι συνθήκες που απορρέουν από την οργάνωση των διαπροσωπικών σχέσεων και τη διαχείριση και αξιοποίηση του προσωπικού χρόνου δεν έχει απαραίτητα τελεολογικό χαρακτήρα. Δηλαδή ο έφηβος δεν ωθείται νομοτελειακά στο περιθώριο της μαθητικής κοινότητας αποξενωμένος από γεγονότα και το πλέγμα των κοινωνικών δράσεων. Εναπόκειται και πάλι τόσο στον ίδιο και στα ιδιαίτερα στοιχεία που συνθέτουν την ιδιοσυστασία του όσο και στον τρόπο με τον οποίο οργανώνουν οι γονείς, οι προπονητές και οι γυμναστές το πλαίσιο υποστήριξης. Αν οι σχέσεις που εδραιώνουν μαζί του είναι πιεστικές, οι απαιτήσεις τους εξοντωτικές, χωρίς να ενεργοποιούν και να παρωθούν το μαθητή-αθλητή που βιώνει πως άλλοι προαποφασίζουν γι' αυτόν, παραγνωρίζοντας τις προσωπικές του επιλογές, τότε αναμενόμενη είναι είτε η παραίτηση και ο πειθαναγκασμός είτε η αδιαφορία και η δυσλειτουργία στη συνεργασία.

Με ποιο, όμως, τρόπο οι αθλητές-μαθητές θα αποδεχτούν και θα ελαχιστοποιήσουν τον κίνδυνο της εξουθένωσης; Ποιες συμπεριφορές θα μπορούσαν να υιοθετήσουν γονείς, προπονητές και γυμναστές του σχολείου, ώστε να βοηθήσουν αποτελεσματικά τα παιδιά;

Είναι γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί αποτελούν για τους μαθητές πρόσωπα κύρους που λειτουργούν ως μορφοείδωλα τα οποία συνεισφέρουν στη διαμόρφωση της ταυτότητας του εφήβου. Εκτός από τις επαγγελματικές και συναισθηματικές σχέσεις που εδραιώνουν με τους μαθητές, τους κινητοποιούν καλλιεργώντας κίνητρα, εμπνέοντας

οράματα, ελέγχοντας συμπεριφορές και προβάλλοντας εναλλακτικές λύσεις. Φυσικά, δε θα πρέπει να παραγνωρίσουμε και την περίπτωση της ταυτοποίησης όλων με τον αγώνα του μαθητή-αθλητή. Συχνά δηλαδή είτε για λόγους γοήτρου είτε παρακινημένοι από την ευκαιρία επαγγελματικής και προσωπικής καταξίωσης και αναρρίχησης να προβάλλουν στο μαθητή επιθυμίες και φιλοδοξίες. Έτσι, είναι συχνό το φαινόμενο γονείς να εγκλωβίζονται στην επιθυμία να βοηθήσουν το παιδί τους και να οργανώνουν πρόγραμμα προπόνησης, να καθορίζουν γενικά τις επιλογές του μαθητή, να μεταφέρουν το παιδί τους στις δραστηριότητες και να εμπλέκονται σ' αυτές.

Κάτι ανάλογο, βέβαια, οργανώνουν συχνά και οι προπονητές. Στην ανάγκη να καταξιωθούν επαγγελματικά, συχνά θεωρούν το μαθητή ως εφελτήριο και, για να εδραιώσουν την επαγγελματική τους αποδοχή, γίνονται απαιτητικοί, αυστηροί, καταδυναστεύουν τον αθλητή, συρρικνώνοντας τις ασχολίες του, ενώ παρεμβαίνουν, ακόμη, και στην επιλογή των μαθημάτων.

Από την πλευρά τους και οι γυμναστές του σχολείου στο πλαίσιο των ρόλων που επιτελούν (εκπαιδευτικός, παιδαγωγικός και αξιολογικός) κατανοούν τις ιδιαιτερότητες, τις υποχρεώσεις αλλά και τις ανάγκες των μαθητών-αθλητών. Όμως, παράλληλα, εγκλωβισμένοι στις αξιολογικές υποχρεώσεις αναγκάζονται να μη διαφοροποιήσουν τους γενικούς σκοπούς του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής και να φανούν παραχωρητικοί απέναντι στους μαθητές-αθλητές, αλλά, αντίθετα, να συνδράμουν στο έργο που έχουν επωμισθεί οι συνάδελφοί τους προπονητές και οι γονείς.

Δεν πρέπει, όμως, να μας διαφεύγει και το ενδεχόμενο ο γυμναστής του σχολείου να μην είναι ενημερωμένος ούτε για τα προβλήματα του

μαθητή-αθλητή ούτε για τον τρόπο με τον οποίο θα βοηθήσει αποτελεσματικά, μια και το πλαίσιο λειτουργίας του γυμνασίου διαμορφώνει «διαφορετική ατμόσφαιρα» που γεννά στους μαθητές συναισθήματα «φόβου, αγωνίας πιθανής αποτυχίας...».